ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Святий
АВҐУСТИН

▪

СПОВІДЬ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»

СПОВІДЬ

КНИГА ПЕРША

I

1. «Великий Ти, Господи, і всілякої гідний хвали; велика сила Твоя і незмірна премудрість Твоя». І славословити Тебе хоче людина, часточка творінь Твоїх; людина, яка носить із собою повсюди смертність свою, носить із собою свідчення гріха свого і свідчення, що Ти «противишся гордим». І все-таки славословити Тебе хоче людина, часточка творінь Твоїх. Ти усолоджуєш нас цим славослів'ям, бо Ти створив нас для Себе, і не знає спокою серце наше, допоки не заспокоїться в Тобі. Дай же мені, Господи, дізнатись і осягнути, чи почати з того, щоб покликати Тебе, чи з того, щоб славословити Тебе; чи треба спершу пізнати Тебе, чи покликати Тебе? Але хто покличе Тебе, не знаючи Тебе? Покликати не Тебе, а когось іншого може незнаючий. Чи, щоб пізнати Тебе, і треба «покликати Тебе»? «Як покличуть Того, в Кого не ввірували? А як увірують у Того без проповідника? І уславлять Господа ті, хто шукає Його». Ті, що шукають, знайдуть Його і ті, що знайшли, уславлять Його. Я шукатиму Тебе, Господи, кличучи Тебе, і покличу Тебе, віруючи в Тебе, бо про Тебе проповідано нам. Кличе Тебе, Господи, віра моя, яку дав Ти мені, яку вдихнув у мене через Сина Твого, що улюднився, через служіння Сповідника Твого.

II

2. Але як покличу я Бога мого, Бога й Господа мого? Коли я кликатиму Його, я призову Його в самого себе. Де ж є в мені місце, куди прийшов би Господь мій? Куди прийде в мене Господь, Господь, Який створив небо і землю? Господи, Боже мій! Чи то ж є в мені щось, що може вмістити Тебе? Хіба небо і земля, які Ти створив, і на якій створив мене, вміщають Тебе? Але без Тебе не було б нічого, що існує, — значить, усе, що існує, вміщає Тебе? Але ж і я існую; навіщо прошу я Тебе прийти до мене: мене б не було, якби Ти не був у мені. Я ж іще не в підземному царстві, хоча Ти і там. І якщо я зійду в пекло — Ти там. Мене не було б, Боже мій, узагалі мене не було б, якби Ти не був у мені. Ні, точніше: мене не було б, якби не був я в Тобі, від Якого все, через Якого все, в Якому все. Воістину так, Господи, воістину так. Куди звати мені Тебе, якщо я в Тобі? І звідки прийдеш Ти до мене? Куди, за межі землі й неба, піти мені, щоби звідти прийшов до мене Господь мій, Який сказав: «Чи Я неба і землі не наповнюю?»?

III

3. Отже, чи вміщують Тебе небо і земля, якщо Ти наповнюєш їх? Чи Ти наповнюєш їх і ще щось у Тобі залишається, бо вони вміщують Тебе? І куди виливається цей залишок Твій, коли небо і земля наповнені? Чи Тобі не потрібно вмістилища, Тобі, Який вміщуєш все, бо те, що Ти наповнюєш, Ти наповнюєш, вміщуючи? Не посудини, сповнені Тобою, надають Тобі стійкості: нехай вони розбиваються — Ти не виллєшся. А коли Ти виливаєшся в нас, то не Ти падаєш, але ми підведені Тобою; не Ти розсипаєшся, але ми складені Тобою. І все, що Ти наповнюєш, цілком Собою Ти все наповнюєш. Але ж усе не в змозі вмістити Тебе: воно вміщує тільки частину Тебе — і всі відразу вміщують ту ж саму частину? Чи окремі творіння — окремі частини: більші — більшу, менші — меншу? Отже, одна

частина в Тобі більша, а друга менша? Чи ж повсюди Ти цілий і ніщо не може вмістити Тебе цілого?

IV

4. Щó ж Ти, Боже мій? Щó, як не Господь Бог? І «хто Бог, окрім Господа?» Щонайвищий, Щонаймилостивіший, Щонаймогутніший, Щонаймилосердніший і Щонайсправедливіший; Найдальший і Найближчий, Щонайпрекрасніший і Щонайсильніший, Недвижний і Незбагненний; Незмінний, Той, що змінює все, вічно Юний і вічно Старий, Ти обновляєш усе і стариш гордих, а вони того й не відають; вічно в дії, вічно у спокої, збираєш і не потребуєш, несеш, наповнюєш і покриваєш; твориш, живиш і вдосконалюєш; шукаєш, хоча у Тебе є все. Ти любиш і не хвилюєшся; ревнуєш і не тривожишся; жалкуєш і не сумуєш; гніваєшся і залишаєшся спокійним; міняєш Свої праці й не міняєш ради; підбираєш те, що знаходиш, і ніколи не втрачаєш; ніколи не терпиш нужди й радієш прибутку; ніколи не буваєш скупим і вимагаєш лихви. Тобі дається з надлишком, щоб Ти був у боргу, але чи є в кого що-небудь, що не Твоє? Ти платиш борги, але Ти нікому не заборгував; віддаєш борги, нічого не втрачаючи. Що сказати ще, Господи мій, Життя моє, моя Свята Радосте? І що взагалі можна сказати, говорячи про Тебе? Але горе тим, які мовчать про Тебе, бо й красномовні оніміли.

V

5. Хто дасть мені спочити в Тобі? Хто дасть, щоб увійшов Ти до серця мого й оп'янив його так, аби забув я все зло своє та обняв єдине благо своє. Тебе? Щó Ти для мене? Зглянься й дай говорити. Щó я сам для Тебе, що Ти велиш мені любити Тебе і гніваєшся, якщо я цього не роблю, і грозиш мені великими нещастями? Хіба це не велике нещастя — не любити Тебе? Лихо мені! Скажи мені

з милосердя Твого, Господи Боже мій, щó Ти для мене? «Скажи душі моїй: Я — спасіння твоє». Скажи так, щоб я почув. Ось вуха серця мого перед Тобою, Господи: відкрий їх і скажи душі моїй: «Я — спасіння твоє». Я побіжу на цей голос і застану Тебе. Не приховуй од мене лиця Твого: помру я, не помру, та нехай побачу його.

6. Тісний дім душі моєї, щоб Тобі ввійти туди: розшир його. Він обвалюється, обнови його. Є в ньому, чим уражатися зору Твоєму: зізнаюся, знаю, але хто наведе лад у ньому? І кому іншому, крім Тебе, скрикну я: «Від таємних гріхів моїх очисть Ти мене, Господи, і від свавільців Свого раба заховай». Вірю й тому говорю: «Господи, Ти знаєш». Хіба не свідчив я перед Тобою проти себе про злочини мої, Боже мій? «І провину мого гріха Ти простив». Я не суджуся з Тобою, Який є Істина, і не хочу брехати собі самому, нехай не збреше собі неправда моя. Ні, я не суджуся з Тобою, бо, «якщо, Господи, будеш зважати на беззаконня, — хто встоїть, Владико?»

VI

7. І все-таки дозволь мені говорити перед Тобою, Милосердний, мені, «пороху і попелу». Дозволь усе-таки говорити: до милосердя Твого, не до людини, яка осміє мене, звертаюсь я. Можливо, що й Ти посмієшся з мене, але, повернувшись до мене, пожалієш мене. Що хочу я сказати, Господи Боже мій? — тільки те, що я не знаю, звідки я прийшов сюди, в це — сказати б — мертве життя чи живу смерть? Не знаю. Мене зустріло розрадами милосердя Твоє, як про це чув я від батьків моїх по плоті, через яких Ти створив мене в часі; сам я про це не пам'ятаю. Першою розрадою моєю було молоко, яким не мати моя й не годувальниці мої наповнювали свої груди; Ти через них давав мені їжу, необхідну немовляті за установленням Твоїм і за багатствами Твоїми, розподіленими до глибин творіння. Ти дав мені не бажати більше, ніж Ти давав, а годувальницям моїм бажання давати мені те, що Ти давав

їм. Із уселеної Тобою любові хотіли вони давати мені те, що з лишком мали від Тебе. Для них було благом моє благо, яке я отримував од них, але воно йшло не від них, а через них, бо від Тебе всі блага, й од Господа мого все моє спасіння. Я зрозумів це потім, хоча Ти звертався до мене й тоді — дарами ззовні і в мене вкладеними. Вже тоді я вмів смоктати, заспокоювався від тілесного вдоволення, плакав од тілесних незручностей — поки це було все.

8. Згодом я почав і сміятися, спершу вві сні, потім і прокинувшись. Так розповідали мені про мене, і я вірю цьому, тому що те ж саме я бачив і в інших немовлят: сам себе в цей час я не пам'ятаю. І ось поступово я почав розуміти, де я; хотів пояснити свої бажання тим, хто б їх виконав, і не міг, тому що бажання мої були в мені, а присутні — поза мною, і ніяким зовнішнім чуттям не могли вони ввійти в мою душу. Я борсався і кричав, виражаючи нечисленними знаками, якими міг і наскільки міг, щось подібне до моїх бажань, — але знаки ці не виражали моїх бажань. І коли мене не слухались, чи не зрозумівши мене, чи щоб не нашкодити мені, то я сердився, що старші не підкоряються мені й вільні не служать як раби, та мстив за себе плачем. Що немовлята такі, я дізнався по тих, яких зміг упізнати, і що я був таким же, про це мені більше повідали вони самі, несвідомі, ніж свідомі вихователі мої.

9. І ось дитинство моє давно вже померло, а я живу. Господи — Ти, Який живеш завжди, в Якому ніщо не помирає, бо раніше початку віків і раніше за все, про що можна сказати «раніше», Ти є — Ти Бог і Господь усього творіння Твого — стійкі в Тебе причини всього нестійкого, незмінні початки всього того, що змінюється, вічний лад безладного й тимчасового, — Господи, дай відповідь мені, чи настало моє дитинство вслід за якимось іншим померлим віком моїм, чи йому передував тільки період, який я провів в утробі матері моєї? Про нього дещо повідомлено мені, та й сам я бачив вагітних жінок. А що було до цього, Радосте моя, Господи мій? Чи був я де-небудь, був я ким-небудь? Розповісти мені про це нікому: ні батько, ні мати цього не могли; немає тут ні чужого досвіду, ні власних

спогадів. Ти смієшся з того, що я запитую про це, і велиш за те, що я знаю, уславляти Тебе і Тебе сповідувати?

10. Сповідую Тебе, Господи неба і землі, дякуючи Тобі за початок життя свого і за своє дитинство, про які я не пам'ятаю. Ти дозволив людині здогадуватися про себе по інших, багато чому про себе вірити, покладаючись навіть на свідчення простих жінок. Так, я був і жив тоді й уже наприкінці дитинства шукав знаків, якими міг би повідомити інших про те, що відчував. Звідки така істота, як не від Тебе, Господи? Хіба є майстер, який створює себе сам? Чи в іншому місці тече джерело, звідки струменить до нас буття і життя? Ні, Ти створюєш нас, Господи, ти, для Якого немає різниці між буттям і життям, бо Ти є досконале Буття й досконале Життя. Ти досконалий, і Ти не змінюєшся: у Тебе не минає сьогоднішній день, і, однак, він у Тебе минає, тому що в Тебе все; ніщо не могло б минути, якби Ти не вміщував усього. І оскільки «роки Твої не закінчаться», то роки Твої — сьогоднішній день. Скільки наших днів і днів батьків наших пройшло через Твоє сьогодні; від нього дістали ми образ свій і якось виникли, і пройдуть іще й інші, дістануть свій образ і якось виникнуть. «Ти ж — Той Самий»: усе завтрашнє й те, що йде за ним, усе вчорашнє й те, що позаду нього, ти перетвориш на сьогодні, Ти перетворив на сьогодні. Щó мені, якщо хтось не розуміє цього? Нехай і він радіє, кажучи: «Що ж це?» Нехай радіє і воліє знайти Тебе, не знаходячи, ніж знаходячи, не знайти Тебе.

VII

11. Почуй, Господи! Лихо гріхам людським. І людина говорить це, і Ти жалієш її, бо Ти створив її, але гріха в ній не створив. Хто нагадає мені про гріхи дитинства мого? Ніхто ж не чистий від гріха перед Тобою, навіть немовля, життя якого на землі один день. Хто мені нагадає? Який-небудь малюк, у якому я побачу те, чого не пам'ятаю в собі?

ЗМІСТ

Святий Авґустин: у пошуках утраченого буття.
Павло Ніколов 3

Святий Авґустин. Сповідь 27
Книга перша 29
Книга друга 49
Книга третя 60
Книга четверта 75
Книга п'ята 94
Книга шоста 112
Книга сьома 134
Книга восьма 156
Книга дев'ята 177
Книга десята 200
Книга одинадцята 244
Книга дванадцята 271
Книга тринадцята 300

Примітки. *Павло Ніколов* 333